https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11
Onomastica LXVIII, 2024
PL ISSN 0078-4648

ТЕТЯНА КОСМЕДА
tkosmeda@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8912-2888
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Вінниця, Україна

ОКСАНА КОВТУН
o.kovtun@donnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9139-8987
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Вінниця, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ АКСІОЛОГІЙНО-МАРКОВАНИХ ЗНАЧЕНЬ ТОПОНІМІВ ТА ЇХНІХ ПОХІДНИХ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ МАКРОЕКСТРАЛІНГВАЛЬНОГО ЧИННИКА «ВІЙНА»

Ключові слова: аксіологійно-марковані значення, екстралінгвальний макрочинник, українська лінгвокультура, креативна топоніміка, політична топоніміка, конотативні топоніми

ВСТУП

Мова — феномен, що, як відомо, постійно перебуває в поступі; організм, що різноаспектно та різновекторно розвивається. Причинами розвитку мови насамперед є інтра- та екстралінгвальні чинники. Одним із макроекстралінгвальних чинників впливу на розвиток української мови, характер її інноваційності сьогодні вважається пропагандистська діяльність «русского мира» й передусім російсько-українська гібридна війна, що розпочалася, як відомо, у 2014 році, а повномасштабне вторгнення — 24 лютого 2022 року. Саме ці події значно вплинули на оновлення лексико-семантичного й фразеологічного складу української мови, актуалізували її словотвірний ресурс, удосконалили стилістичний лад, а також (можливо, дещо менш виразно) граматичну систему, насамперед морфологічну, що виявляється, зокрема, у трансформаціях значень слів у межах лексико-граматичних розрядів, насамперед й опозиційних категорій *загальна назва — власна назва*. Інноваційність у сфері системи власних назв стосується передусім трансформацій, що відбуваються

This is an Open Access article distributed under the terms of
the Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License
(https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/), which permits copying and redistribution,
commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited.
© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2024.
Publisher: Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk]

в межах процесів апелятивізації, деонімізації чи антономазії, перейменування з метою деідеологізації, моделювання мовної гри, прагматичних смислів. В українському мовознавстві зазначеним процесам присвячено чимало праць відомих учених, насамперед Любомира Белея (2002), Олега Белея (2007), Святослава Вербича (2008), Юрія Карпенка (2003, 2007, 2008, 2009), Михайла Торчинського (2008) та ін., однак типи моделей творення аксіологійно-маркованих смислів, що характерні для онімної системи, потребують опису з урахуванням інноваційних процесів розширення значення власних назв, видозміни їхньої прагматики, що є завданням і креативної ономастики (див. про це: Космеда, 2022), і лінгвопрагматики загалом, і теорії мовної гри, і політичної лінгвістики, і соціолінгвістики, і так званої лінгвістики брехні чи лінгвістичної ментіології (ідеться про псевдоназви), що необхідно й для створення відповідних словників конотонімів (термін Євгена Отіна) (див.: 1978, с. 47–53; Лукаш, 2017). Нагадаймо, що конотоніми трактують як власні назви, що зберігають свою належність до пропріальної лексики й «називають одиничний об'єкт, але набувають вторинного конотативного змісту. Виникаючи у процесі метафоричного (рідше — метонімічного) функціонування як оніми образної номінації, вони стають лексично повнозначними і збагачуються референтною конотацією» (Лукаш, 2017, с. 3).

Зазначене стосується й топонімів. Галина Лукаш наголошує, що «називаючи реальні конотати, (…) топонімні конотоніми сприймаються як розмовні утворення емоційно-експресивного плану і часто не асоціюються з конкретними топонімами. Але, зважаючи на мінливий характер конотонімії, на постійний активний розвиток її складу, певною мірою можна говорити про те, що практично усі конотоніми перебувають у хисткому мезонімному стані» (2017, с. 4).

Однак, коли конотоніми є наслідком креативної діяльності мовців, то їх номінують також креатонімами (див. про це: Космеда, 2022, с. 219–237). Креатоніми можуть, звісно, належати й до системи конотонімів.

Поряд із міркуваннями вітчизняних мовознавців у межах аналізованої проблематики згадаймо й релевантні ономастичні праці чеської дослідниці Жанети Дворакової, яка, зокрема, студіює зміни лінгвістичного ландшафту в контексті особливостей функціювання новостворених (формально й неформально) топонімних одиниць — урбанонімів — змодельованих комунікативними спільнотами в різних країнах світу для підтримки України та українського народу після початку повномасштабної російської військової агресії на території України з кінця лютого 2022 року (див. про це: Dvořáková, 2022, с. 22–44).

Мета цієї наукової розвідки — визначити прагматичні, зокрема й аксіологійно-марковані, значення (смисли) топонімів та їхніх похідних, що

актуалізовані в сучасному українському дискурсі внаслідок впливу макроекстралінгвальних чинників, пов'язаних з ідеологією «русского мира», гібридною російсько-українською війною, а також показати характер спротиву носіїв української лінгвокультури, що виявився в їхній своєрідній лінгвокреативності.

Дослідницький матеріал — сучасний український дискурс, пов'язаний із протидією пропаганді «русского мира», рефлексією на події російсько-української війни, що презентовані в інтернет-просторі, зокрема в соціальній мережі „Фейсбук", Інформаційному Агентстві „УНІАН", ЗМІ, а також словнику інновацій, що укладений Анатолієм Нелюбою та Євгеном Редьком (ЛСІ, 2022).

Вибір *методів* дослідження зумовлений специфікою дослідницького матеріалу: метод *спостереження* використано для системного й цілеспрямованого сприйняття зібраного авторами матеріалу з метою осмислення його властивостей; *дистрибутивний аналіз* спроєктовано на встановлення характеристик і функційних особливостей розглядуваних мовних одиниць на підставі врахування їхнього оточення, впливу контексту, обставин з'яви прагматичного значення (смислів). Застосування *функційного* методу передбачає вивчення мови в процесі функціювання її одиниць. Цей метод повязаний із *контекстуально-інтерпретаційним* та методом *прагматичного аналізу*. *Дискурс-аналіз* дав змогу з'ясувати соціолінгвістичні чинники, що впливають на характер оцінних значень (смислів). Послідовно застосовано й *описовий* метод як сукупність процедур для презентації матеріалу.

Новизна наукової студії полягає в тому, що теоретичні постулати креативної ономастики та політичної лінгвістики спроєктовано на сучасну дискурсивну практику української лінгвокультури, визначено аксіологійно-марковані значення топонімів та їхніх похідних у мовному просторі внаслідок актуалізації макроекстралінгвальних чинників, що пов'язані з пропагандою, здійсненою ідеологією «русского мира».

Основним методологійним положенням цієї наукової студії є теза про те, що «змістова наповненість власних назв відрізняється від значень загальних назв за своєю природою» (Космеда, 2012, с. 249): природа значень власних назв не семантична, а прагматична, що й дає змогу маніпулювати цим значенням, створюючи метафоричні смисли. «Зміщення структури базового онімного значення відбувається тоді, коли якийсь об'єкт, названий іменем, стає інформаційно вагомим у соціумі. Власне ім'я ототожнюється із цією інформацією, може її замінювати, стає її знаком, одночасно виявляючи логічну та емоційну оцінку об'єкта» (Лукаш, 2017, с. 4; див. також: Лукаш, 2011).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Процес перейменування радянських українських топонімів: нейтралізація прагматики негативу внаслідок чинності ідеології «русского мира»

Простежуємо активний процес перейменування різних видів топонімів, що мотивовані впливом російської мови, тобто певними ідеологійними чинниками, що набули різко негативної оцінки, оскільки вони презентують прагматику зневаги до національної традиції, що впродовж віків виявлялася у сфері номінації географічних назв (див. про це: Чеховський, Ільчук, 2000). Астіоніми й комоніми, що належать до росіянізмів, порушують чинні норми української мови, спотворюючи топонімні назви, денаціоналізуючи українську топоніміку. Пор.: *Арбузинка* (від рос. *арбуз* — укр. *кавун*), *Луч* (від рос. *луч* — укр. *промінь*), *Надеждівка* (від рос. *надежда* — укр. *надія*), *Первоймайск* (від рос. *первое мая* — укр. *перше травня*), *Спокойствіє* (рос. *спокойствие* — укр. *спокій*), *Южне* (від рос. *южное* — укр. *південне*) та ін. Подібні назви українці сьогодні категорично не сприймають: вони мають негативно-марковане аксіологійне значення. Такі номінації ще до недавнього часу існували в українському просторі, хоч їх і розглядали як порушення чинних юридичних документів, насамперед статті 41 „Застосування державної мови в географічних назвах та назвах об'єктів топоніміки" Закону „Про забезпечення функціонування української мови як державної": 1. Географічні назви, а також назви скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів та інших об'єктів топоніміки населених пунктів виконуються державною мовою; 2. Назви об'єктів топоніміки не перекладаються іншими мовами, а передаються в офіційних документах, засобах масової інформації, картографічних, довідкових, енциклопедичних, навчальних та інших виданнях за допомогою літер відповідного алфавіту згідно із звучанням державною мовою»[1]. Сьогодні зрусифіковані номінації замінюють, роблячи їх прийнятними для національної лінгвокультури.

2. Діяльність «русского мира» щодо моделювання псевдотопонімів, уживання архаїзованих імперських назв України й «протидія» української мови цим процесам

Одним із завдань гібридної російсько-української війни, що втілює постулати «русского мира», є моделювання топонімів із вираженим ідеологійним

[1] Див. про це: *Про забезпечення функціонування української мови як державної.* Закон України № 21. Стаття 81. 2019. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

значенням, відповідною прагматикою. Насамперед ідеться про псевдотопоніми (фейкова пропаганда), що насичені аксіологією негативу, прагматикою неправди.

У березні 2014 року після початку гібридної російсько-української війни з'явилися квазіноміна ції *Луганська народна республіка* (ЛНР), *Донецька народна республіка* (ДНР), *Лугансько-Донецька народна республіка* (ЛДНР), *Народна республіка Донбасу* (НРД). Маркером компонента *квазі-* чи *псевдо-* в комунікативному просторі є лапки (писемне мовлення) або вираз «так званий» (писемне й усне мовлення).

Зазначені псевдотопоніми породжують сьогодні зневажливі номінації осіб, які проживають на цих територіях, пор.: *елдееренята* ← *елдеенер* — ʻзневажливо про осіб із елдеенер' (ЛДНР — Лугансько-донецька народна республіка). *Видача* ***елдееренятам*** *паспортів Росії є нічим іншим, як розумінням того, що нова слабка влада в підсумку ніяк дієво не відреагує…* (Фейсбук: В. Валерійович, 24.04.2019; ЛСІ, с. 35); *елнерятк*(*о*) ← *елНеР* — ʻзневажливо про осіб із еленер' (ЛНР — Луганська народна республіка). *Хто про* ***елнеряток*** *напише? Чому не розігнав, як хенеряток?* (Фейсбук: A. Lystyk, 10.04.2021; ЛСІ, с. 35); *хенерятко* ← *ХеНеР* — ʻзневажливо про осіб із ХеНеР' (ХНР — Харківська народна республіка, якої немає). …*Чому не розігнав, як* ***хенеряток****?* (Фейсбук: A. Lystyk, 10.04.2021; ЛСІ, с. 111).

Крім того, пропагандисти «русского мира» намагаються поширювати конотований пропріатив щодо хороніма *Україна* — архаїчно-історичне *Малоросія*, а сучасні області України, зокрема Донецьку, Миколаївську, Одеську, Харківську, Херсонську номінують псевдоназвою *Новоросія*, заявляючи про нібито належність цих земель сьогодні до складу Російської імперії[2], що презентує маніпулятивну ідеологему для виправдання розпочатої війни. Окупанти актуалізують старі й моделюють нові іронійні номінації України — *Хохляндія*, *Укропія* та под. Про цей процес пише й польський дослідник Міхал Янковіч (див.: Jankowicz, 2023).

3. Аксіологійно-марковані (іронійні) номінації хороніма Росія та похідні від них

Натомість в українській мові також створено іронійні номінації Росії з використанням компонентів *З(з)омбі* (*Zombie*) + *ленд* (*land*): за основу взято графічні кириличні й латинські варіанти слова *З(з)омбі* та *Zombie*, що має усталене значення ʻфантастична істота, жива людина, яка цілковито втратила

[2] Примітка. У сучасному українському науковому дискурсі актуалізована нова прагматична орфографічна норма — написання власних назв, пов'язаних із Росією, з маленької літери як вияв відповідного ставлення до країни-агресора.

контроль над своїми свідомістю та тілом, перебуваючи під владою сторонньої сили', що пишуться то з великої, то з малої літер. Додається компонент *ленд* (*land*) — 'країна', що мотивує за орфографічними нормами написання з великої літери, однак для моделювання зневажливої тональності може актуалізуватися й написання з малої літери, пор.: *Зомбіленд*, *зомбіленд*, *Zombieland*. Наведімо контексти: *Путінський* ***Зомбіленд*** (Шипілов, 2021); *«****Зомбіленд****»: 71% росіян підтримують війну з Україною* (Mukachevo.net, 2022); *А Росія як була* ***Zombieland*** *— так і залишиться* (Бочкала, 2022); *Відкрийте очі*, ***зомбіленд****! Чи це вже не лікується?* (Булава, 2022); ***Зомбіленд*** *радіє убивствам мирних жителів України* (Bihus.Info, 2022). Порівняймо також: *Оркляндія*, *Путляндія Руслянд*, *Русьфатерлянд*, *Чебурнетленд* (див. перелік цих номінацій у: Даниленко, Чепурний, 2022).

Словники українських новотворів зафіксували й такі метафоричні утворення на основі перифразування, як *ватляндія* ← 'країна вати', напр.: *Уявіть, в якій дупі опинилися спортсмени-ренегати, що взяли ватні паспорти і перебралися у* ***ватляндію*** (Фейсбук: Ю. Петко, 15.12.2019; ЛСІ, с. 20). *Вата* — 'збірне до осіб-прихильників Росії у війні проти України'. Порівняймо мотивацію таких зневажливо-презирливих утворень, як *Ватленд*, *Ватна Педерація*, *Ватостан*, *Ватохолопія*, *Парк Ватного Періоду* (див. перелік цих номінацій у: Даниленко, Чепурний, 2022).

Активно включається в створення мовної гри й компонент *-стан*, що також має значення 'країна'. Отже, Російська Федерація — це і *Л(л)аптєстан* ← країна *лаптів* (укр. личаків) — 'плетене з кори дерев взуття для бідних, поширене на територіях півночі та сходу Європи минулого століття'. Простежуємо ослівлення словосполучення *країна лаптів*, напр.: *Валіза — Вокзал —* ***Лаптєстан****. Кому косоворотка — вишиванка, тому і* ***Лаптєстан*** *— Україна* (Плахотін, 2021; ЛСІ, с. 61). Від *Лаптєстан* утворено прикметник *лаптєстанський*, який номінує 'ознаку, що характеризується за дотичністю до Лаптєстану', напр.: *Одягну косоворотку* ***лаптєстанську*** *— національний одяг ворога, який вбиває наших синів і дочок* (Галька Зі Львова, 2021; ЛСІ, с. 62), а також абстрактний іменник *лаптєвізація*, що називає 'процес, пов'язаний із личаками (рос. *лапти*)': ідеться про поширення всього, що окреслюється московсько-російською дотичністю, напр.: *А тепер от черговий етап* ***лаптєвізації*** (ВЄСТІ, 2021а; ЛСІ, с. 61).

Однак існує й інша думка щодо пояснення етимології компоненту *-стан*: від рос. *станица* — 'адміністративно-територіальна одиниця Росії': *Найкращий варіант — хай залишають техніку і втікають у свій* ***лаптєстан*** (Укрінформ, 2022); *100500 вантажівок заїжджають на російських номерах, міняють номери на литовські і далі везуть все з Європи в* ***лаптєстан***

(Дениско, 2022); *… ходять по домівках, говорять, що на днях укропи все тут знищать і ГЕС також, тому треба на лівий берег тікати, а краще в* ***лаптєстан*** *відразу…* (Иванов, 2022).

Суфіксоїд *-стан* моделює й інші іронійні назви Росії, зокрема *С(с)крєпостан ← скрєп(и)* — ʻкраїна (земля) скрєпівʼ, напр.: *Британія ініціює позбавлення віз понад 700 російських багатіїв через «справу Скрипаля» — ЗМІ. На росії жити добре — нехай повертаються в* ***скрєпостан*** (5 канал, 2018; ЛСІ, с. 99). Поширеною, зрозуміло, є лексема *скрєп* як зневажлива назва росіянина, тобто ʻтого, хто «носить» *скрєпи*ʼ: ідеться про осіб, які дотримуються «*скрєп*» — це путінська ідеологема, що означає основу московського, тобто традиціоналістсько-консервативного російського, буття. Порівняймо також прикметники *скрєпоносний ← носити скрєпи*, напр.: *Хоча найбільшим нагадуванням про* ***скрєпоносних*** *сусідів був і залишається Донбас* (Козлюк, 2017; ЛСІ, с. 99), а також *скріпонутий ← «скріпонути» ← скріпи*. Лексема *скріпонутий* має таке значення: ʻознака за дією, пов'язаною зі *скріпами*ʼ, напр.: *Тамтешні філологи (ті, що при тямі) вже місяць чманіють від онімного шоу, влаштованого* ***скріпонутою*** *владою* (Фейсбук: О. Меркулова, 07.12.2018; ЛСІ, с. 99). Порівняймо й *Духовноскрєпія* (див. перелік номінацій у: Даниленко, Чепурний, 2022). *Швабростан ← швабра* ʻінструмент для прибиранняʼ, а також перен. ʻниця, підла, нетямуща людинаʼ; отже, *Швабростан* — ʻкраїна, пов'язана з діяльністю за допомоги *швабри*; з низьким, аморальним населенням', пор.: *Поки жителі* ***Швабростану*** *переймалися надзвичайно цікавими та нагальними проблемами, влада не сиділа на місці* (ВЄСТІ, 2021б; ЛСІ, с. 114), а також похідне *швабростанець*, тобто ʻособа — житель Швабростану', напр.: *Вона переймалася надзвичайно нагальними проблемами* ***швабростанців*** (ВЄСТІ, 2021б; ЛСІ, с. 114). За аналогією утворено й *Шишкостан ← шишка*, тобто ʻкраїна *шишок* як примітивна країна, що вирізняється доходами зі збирання *шишок*ʼ, пор.: *Ще ніколи «Слава Україні — Героям слава!» не звучало в* ***шишкостані*** *так часто, емоційно і гучно, як за останню добу. І це правильно, хай звикають песиголовці…* (Фейсбук: О. Монова, 07.06.2021; ЛСІ, с. 115). В українському публіцистичному дискурсі функціює й *О(о)ркостан* — ʻмісце, де мешкають *орки* — іронійний синонім до *росіяни*ʼ. Перифрази на хороні *Росія* актуалізують прецедентні імена, наприклад, персонажа байки Івана Крилова Моська — *Моськастан*, тобто ʻнікчемна країна *мосьок*ʼ, або *Коліновстан* — ʻкраїна, громадяни якої живуть на *колінах* як рабиʼ. Порівняймо також такі утворення, як *Кацапстан*, *Кацапляндія*, що мотивовані етнонімом *кацап* — ʻзневажлива назва росіянʼ. Зазначений іронійний етнонім мотивує й такі зневажливі назви хороніма *Росія*, як *Кацапетівка*, *Кацапія*, *Кацапурівка*, *Кацапурія*, *Бидлокацапія* (див. перелік цих номінацій у: Даниленко, Чепурний, 2022).

Серед авторських прикладів виявлено ще одну модель творення зневажливої перифрази пропріатива РФ: *Сусідія* — значення ʻтериторія (країна), пов'язана із сусідом', напр.: *Насамкінець не буду нікого ні в чому заспокоювати, а хочу привести пряму мову — коротенький фрагмент з найсвіжішого виступу одного бункерного керівника з П(п)івнічної* ***С(с)усідії*** (Нудний Пенс, 2021; ЛСІ, с. 104). Значення цієї номінації презентує смисл ʻне дай Боже такого сусіда мати'. Різко негативну конотацію, зрозуміло, має *У(у)нітазія* ← унітаз, тобто ʻкраїна *унітазів*, у якій мешкають низькі, аморальні й немислячі люди', напр.: *На Росії вже штурмують магазини. Головне завдання для українців ще рік протриматись, і* ***унітазія*** *сама розвалиться…* (Фейсбук: A. Ygreen, 10.01.2020; ЛСІ, с. 109).

Оскільки Росія оголосила себе спадкоємицею СРСР із традиціями Російської імперії, то логічно на основі компіляції цих найменувань утворилася гібридна назва *С(с)овімперія* ← *совіцьк(а) імперія*, напр.: *Про такий плюралізм думок і відкрите інформаційне суспільство ми — в задушливі часи* ***совімперії*** *— могли тільки мріяти* (Літературна Україна, 33/2017, с. 5; ЛСІ, с. 101).

Простежуємо з'яву нової прагматики в лексеми *Мордор* — це семантичний неологізм-топонім із негативною оцінною семантикою, що вживається для найменування Росії як держави-загарбника та країни-терориста. *Мордор* походить із синдарської мови (вигадана мова, розроблена Джоном Толкіном) і має значення — ʻчорна країна' (Литвиненко, 2022), пор. контексти: *А російську федерацію називають не інакше, як* ***Мордор*** (Новини України та Світу, 2022); *... є три слова, заради яких українці протистоять російській армії, — це мир, перемога, Україна. Але є й безліч інших, які характеризують повномасштабну війну з РФ, серед яких «орки», «****Мордор****», «депортація» та інші* (Яворович, 2022); *Мир з Росією відбудеться лише тоді, коли Україна стане на порядок сильнішою і матиме реальні засоби ліквідувати* ***Мордор*** (Каганець, 2019).

В українському публіцистичному дискурсі, як зауважувалося, запроваджено написання пропріатива *Росія* (з урахуванням варіантних назв) з малої літери, що кваліфікується як вияв аксіологійно-графічного (мала літера замість великої) та аксіологійно-граматичного (перехід власної назви в загальну з нейтралізацією значення унікальності, одиничності) маркерів. Пор. контексти: *Днями Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики запропонував ввести термін «рашизм» для загального визначення ідеології, вибудуваної в* ***росії****, що відображається у військових діях армії* ***рф*** *в Україні та ставленні російського суспільства до цієї війни* (Беккер, 2022); *Не дивно, що* ***росію*** *сучасні фанати творчості англійського письменника Джона Роналда Руела Толкіна ототожнили із вигаданою*

чорною країною (Букет, 2022); *Пропаганда* ***рф*** *… звинувачує США у диверсії на газопроводах «північний потік-1 і 2»* (Центр протидії дезінформації, 2022); *Як* ***росія*** *стала символом жіночого насильства* (Укрінформ, 2023); *Перемога у війні потребує демонтажу* ***російської імперії****, а не жертви її головного злочинця чи спонукання до самовдоволення, що свідчить про те, що головне зло майже в кінці* (Лозинський, 2023). За збігом звукового складу із хоронімом Росія утворюються зневажливі паронімійні перифразування — *Раїсія*, *Руся*, *Рюся.* Порівняймо також іронійну алюзію на хороні *Російська Федерація — Фашистська Педерація* (*Педерація* від *педераст* — ʻгомосексуаліст, активний педофілʼ) презентує смисл ʻкраїна збоченцівʼ.

Із початку гібридної війни (2014) в українському публіцистичному дискурсі для номінації Росії функціює зневажливий хоронім *Р(р)аша*, а останнім часом ця номінація трансформувалася в *Тероpаша* — ʻросійська федерація як держава-терорист', напр.: ***Тероpаша*** *приходить та знищує…* (Новини. LIVE, 2023); ***#ТЕРОРАША****: чорний ринок прокладок, бої за цукор та тюрма за рекламу в інстаграмі: як живе русня* (5 канал, 2022); ***Тероpаша*** *— один з органів НАТО визнав рф державою-терористом* (Ракурс, 2022); *А що ж рашисти будуть їсти, коли Фінляндія поверне собі Карелію, а вся* ***тероpаша*** *розпадеться на незалежні республіки?* (Катарина, Близнюк, 2022); ***Тероpаша*** *хоче взяти український народ змором…* (РІА-Південь, 2022). Функціює й зневажливо-іронійне утворення ***расіся***, пор.: *кремль вирішив остаточно зашпаклювати вікно у Європу й зачистити залишки цивілізації у* ***расісі*** (Катарина, Близнюк, 2022). Яскравим прикладом мовної гри є утворення *ПаРаша*, що актуалізує значення омонімної до наведеної конотованої власної назви загальної назви *параша* — ʻвелике відро в тюремній камері для екскрементів і помиївʼ. Іронійні хороніми *Рашка* й *Раша* є мотиваційними основами для нових зневажливих назв, пор.: *Рашкованія* (*Рашка* + *Ваня* — ʻузагальнений образ росіянинаʼ), *Рашкостан* (*Рашка* + *стан*), *Рашиза* (*Ра* / перший склад від Раша/ + *шиза* — розм.: (1) ʻнав'язлива ідея, яку не можна пояснити логічноʼ; (2) ʻтой, хто хворіє на шизофренію — психічно хвора людина, божевільний, дивнийʼ. Іронім *Срашка* презентує зіштовхування смислів паронімних слів: *страх* + *Рашка* (аплікація звуко-букв), а також зневажл. *Гондурашка* (*Гондурас* — ʻназва країни, що має ореол пейоративностіʼ + зневажл.-презирл. *рашка* — ʻпро дуже неблаговидну країнуʼ) (див. перелік подібних номінацій у: Даниленко, Чепурний, 2022).

Іронійні номінації *Моксель* і *Московія* базуються на явищі прецедентності, тобто утворені від назви роману-дослідження Володимира Білінського «Країна Моксель, або Московія», де на основі російських та закордонних історичних джерел автор намагається спростувати офіційну версію історії Росії. *Моксель* і *Московія* — ʻдержава, що має псевдоісторіюʼ. *Мокшандія*

походить від *мокша* — презентанта фіно-угорського народу, у переносному значенні — зневажл. ʻпро росіян’, а звідси й негативно конотована назва Росії.

Наведені приклади перифразування хороніма *Росія* мають прозору мотивацію з потужним аксіологійно негативним потенціалом, зневажливою тональністю. У мережі інтернет згруповано низку іронійних номінацій хороніма *Росія*, *РФ*, що мотивовані характерними реаліями російської культури, етнографізмами, відповідною системою асоціатів із вираженою негативною прагматикою, пор.: *Балалайня* (від. рос. *балалайка* — ʻпримітивний музичний інструмент’), *Бензопомийня* (від *помиї бензину*), *Блінолопатія* (від рос. *блины* — ʻстрава російської кухні’, що під час святкування Масляної (святкового тижня перед Великим постом) роздавалися охочим у деяких російських регіонах на лопатах (рос. *лопата* — ʻприладдя для копання землі з довгою рукояткою та широким плоским відточеним кінцем’), *Дєдовоєвалія* (від *діди воювали* /складання + суфіксація/ — фраза, яку повторюють росіяни щодо їхньої ролі у війні з німецькими фашистами), *Задуп’я* (від *за дупою* — ʻнайгірша країна’; початковий сенс ‘глухе, недоступне місце’), *Іхтамнєтовськ* (злиття рос. *іх там нет* + суфіксація — ʻкраїна агресора, що бреше про відсутність російських військ в Україні’), *Козломордія* (*козел* перен. ‘про вперту, нерозумну, нахабну особу’ + *морда* — ʻкраїна аморальних людей’), *Країна Зайвої Хромосоми* — ʻкраїна недорозвинутих громадян’, *Мразія* (від рос. *мразь* — розм., зниж.: (1) ʻпро нікчемну людину’; (2) ʻлайливе слово, що презентує узагальнювально-оцінну семантику негативу’ — ʻкраїна нікчемних людей’), *Немитія* (утворено як алюзія на вірш російського поета Михайла Лермонтова «Прощавай, *немита* Росія»: актуалізовано феномен прецедентності — ʻпро брудну країну’), *Паханат* (від *пахан* — із кримінального мовлення, жаргонне: ʻватажок злочинного угрупування’; ʻзлочинець, який має владу, авторитет’; змодельовано значення ʻпро країну злочинців’), *Побєдобєсовка* (від рос. *победа* + *бесы* — ʻкраїна, у якій перемогла бісовщина’), *Свинособакія* (від *свинособаки* — зневажлива назва росіян, а отже, ʻкраїна аморальних людей’), *Хрєнопупинськ* (складання рос. *хрен* /перен. ʻзневажливо про людину’/ + *пупинск* /алюзія на Путінськ/ — ʻкраїна недолюдей’) (див. Даниленко, Чепурний, 2022).

4. Українські топоніми-символи та відтопонімні утворення з об’ємним прагматичним потенціалом позитиву

Реальний ойконім — населений пункт *Чорнобаївка* — набув символьного статусу й означає ʻнескореність, незламність українців’. Символьне значення з’явилося як наслідок актуалізації подвійної прецедентної ситуації: (1) існує легенда, що саме в селі Чорнобаївка українські козаки в героїчному минулому

неодноразово перемагали в боротьбі із загарбниками: це місце завжди залишалося нескореним; (2) унаслідок російського нападу на території, прилеглі до Чорнобаївки, російські окупанти постійно отримували поразку і, не роблячи жодних висновків, згодом нападали знову й укотре наражалися на поразку; таке повторювалося близько 20 разів. Здавалося, що це міфічне місце, місце сили, заворожене місце. Саме ця прецедентна ситуація стала мотивацією символізації комоніма Чорнобаївка, що й актуалізувало його словотвірний потенціал. Виникло дієслово *чорнобаїти*, що значить ʻрегулярно знищувати велику кількість ворожої техніки та живої силиʼ. Меми про село *Чорнобаївка*, що розміщене в Херсонському районі Херсонської області, не перестають дивувати винахідливістю. *Чорнобаївка* стає синонімом топоніма *Бермудський трикутник*, що виник як назва, яку зазвичай уживають щодо території, розташованої в Атлантичному океані, що утворює трикутник із вершинами в Бермудських островах, Пуерто-Рико й південній Флориді площею 4 тис. км². Вторинне конотоване значення цього топоніма — ʻмісце, де безслідно зникають люди й техніка’. Тому *Чорнобаївка* — це ʻукраїнський Бермудський трикутникʼ. Крім того, українці жартома стверджують, що саме в Чорнобаївці слід шукати *Бандеру* — ʻнаціональний символ України, символ боротьби за незалежністьʼ, а вартість гарячих турів до села *Чорнобаївки* начебто враховує *бандерівське смузі* (значення: ʻсаморобні вибухівки, зроблені мешканцями України для боротьби з рашистамиʼ) та *квиток на концерт кобзона* (евфемістична ідіома зі значенням ʻпослати на знищення, на смерть’, оскільки співак Йосип Кобзон, який підтримував напад на Україну, помер). З’явилося навіть дієслово *прочорнобаїти*, що має значення ʻбагаторазово вчиняти безглузді дії з негативними наслідкамиʼ. Контекстуальний приклад: *Термін «**чорнобаїти**» навіяно українським селом Чорнобаївка, яке стало російським кладовищем техніки після численних невдалих спроб росіян використовувати місцевий аеродром* (Свердлова, 2022); *Ворог не перестає **чорнобаїти*** (Журавель, 2022); *Говоримо по-новому: де водяться їхтамнєти і кого будемо **чорнобаїти**?* (Вишневськи, 2023); *Та скільки можна **чорнобаїти**?* (pani_Inna, 2022). Наведені контексти засвідчують наявність ще одного значення конотованого комоніма *Чорнобаївка*, тобто йдеться про полісемію, пор.: ʻросійське кладовище техніки, утворене після численних невдалих спроб росіян захопити місцевий аеродромʼ.

Простежуємо моделювання ще одного дієслова від зазначеного ойконіма зі стилістичним відтінком зневаги — *прочорнобаїти*, тобто ʻнеефективно діяти, уперто повторюючи одну й ту саму помилку, отримуючи один і той самий негативний результатʼ. Напр.: *Я **прочорнобаїв** та знову повернувся до колишньої* (Хмельницька, 2022); *Кілька різних водії мають домовитися між собою та не «**прочорнобаїти**» нічого в дорозі* (Очі Армії, 2022).

Отже, прагматичне наповнення комоніма *Чорнобаївка* дуже містке: ‘місце сили українців’, ‘нескорене місце’, ‘місце знищення ворогів, їхнє кладовище’, ‘місце безслідного, загадкового зникнення техніки й ворогів’, ‘місце страху для ворогів’, що має аксіологію позитиву. Ця лексема не переходить до розряду загальних назв, а отримує нове, сакральне значення, а слово пишеться з великої літери: статус власної назви не зник, але розряд власної назви дещо трансформувався — з ойконіма він перетворився на гібридний тип *ойконім-міфонім*.

У мові, зрозуміло, діє універсальний закон аналогії: прецедентні ситуації, що відбувалися в селі *Чорнобаївці*, простежувалися і в інших героїчних містах та селищах України — *Бучі*, *Гостомелі*, *Ізюмі*, *Ірпені* та ін. Назви цих локацій також набули нового смислового навантаження, характерного для ойконіма-міфоніма *Чорнобаївка*.

Зауважмо, що місто *Буча* Київської області стало асоціюватися з масовими вбивствами, які чинили там російські окупанти. Тому в сучасному українському публіцистичному дискурсі цей астіонім набув символьного значення — ‘місце, де гинуть мирні жителі внаслідок жорстокості російських солдатів’. Заголовок статті «24 Каналу» про ситуацію на фронті та перебіг події в окупованій Херсонській області сформульовано так: *Нова Буча на Херсонщині, ядерні навчання Росії, зброя для України* (Кучер, Оліховська, 2022). У текстах англомовних ЗМІ можна зустріти номінацію, що змодельована з власної назви *Bucha* та англ. *massacre* (‘масове вбивство’), напр.: *Bucha massacre worse than feared, new evidence shows* (i24NEWS, 2022).

У мовленні українців виникли дієслівні утворення за аналогією до *відчорнобаїти*, *прочорнобаїти* з актуалізації різних префіксів (*від-*, *за-*, *на-*), пор.: *відірпінити*, *відізюмити*, *забучити*, *нагостомелити* — значення ‘дати відсіч ворогові’.

Наголосімо, що аксіологійно марковані смисли, які презентує комонім *Чорнобаївка*, зафіксовані у текстах пісень, пор.:

> *Чорнобаївка, Чорнобаївка / Десять / Дев’ять? / Десять! Да / Ой, не чує баба / Чорнобаївка, Чорнобаївка / Є таке місце на нашій землі / Воно стане цвинтарем для всієї русні / Це як чорна діра (ха), але для кацапів / Вони туди приходять і зникають насправді / Це місто сили, це місто волі / Це місто зруйнованої «руської долі» / Особливо (угу) для гвинтокрилів марки «Ка» / Welcome to Чорнобаївка […] / Ця пісня не має логічного фіналу / Чорнобаївка буде збирати орків навалом / Ну, а ми все дружно скажем: «Very well. Шо ти, расіянін? Welcome to hell» / Welcome to hell / Welcome to hell / Чорнобаївка, Чорнобаївка* (Jalsomino, 2022).

Хоронім *Україна* також мотивує утворення подібних дієслівних неологізмів, пор.: *заукраїнити*, *відукраїнити*, *українити* — ‘дати жорстку відповідь

на невиправдані дії’. До речі, стверджують, що «у словнику слів та фраз англомовного сленгу Urban Dictionary з’явилося нове слово *ukrained* (можна перекласти як “заукраїнений”) (Bloodyblob, 2022 ; «“Заукраїнено” — нове слово», 2022).

Як бачимо, відтопонімні новотвори на базі українського хороніма *Україна* характерні й для англійської мови. Якщо раніше простежувався вплив виключно англійської мови на мову українську, то сьогодні актуалізувався зворотній процес. В англійській мові з’являються українізми.

ВИСНОВКИ

Презентований матеріал доповнює теорію і практику креативної ономастики, зокрема ідеться про *креативну топоніміку* й *політичну топоніміку*. Показано можливості маніпуляції топонімними номінаціями (моделювання відповідних ідіологем та маніпулем), що пов’язано зі зросійщенням українського культурного простору, нав’язуванням ідей «русского мира». Процес перейменування радянських українських топонімів демонструє викривлену мовну картину світу національних топонімних назв: відбувається нейтралізація прагматики негативу через заміну топонімних росіянізмів на національно марковані номінації. Крім того, простежуємо іронізацію над квазіномінативними утвореннями, що пов’язані з окупацією Донбасу.

Російсько-українська війна є тим макрочинником, що викликав сплеск лінгвокреативності українців щодо словотвірних і прагматичних метаморфоз у системі топонімів, які презентують опозицію *рідний*, *свій — чужий*, *ворожий*.

Актуалізовано проблему способів моделювання іронійних конотованих топонімів, що презентують ідеологійні аксіологійно-марковані значення і смисли, творення яких базується на актуалізації відповідних способів словотворення, насамперед це складання, злиття, суфіксація, що актуалізовані в певних комбінаціях. Прагматичні смисли моделюються на основі вторинної номінації, метафоризації, системи прийомів мовної гри, феномена прецедентності, асоціацій, рефлексій.

Розширюємо теорію лінгвоаксіології, зокрема й граматики оцінки, оскільки йдеться про творення моделей аксіологійно-граматичних й аксіологійно-орфографічних маркерів (інколи вони накладаються) відповідних прагматико-граматичних значень та смислів, розкриваємо своєрідність прагматичного навантаження відтопонімних утворень. Простежуємо написання хороніма *Росія* та його перифразованих форм із малої літери, що презентує значення зневаги, насмішки, іронії, презирства. З’ява своєрідного

аксіологійно-граматичного значення мотивована процесом переходу власної назви в загальну з нейтралізацією значення унікальності, одиничності, виокремлення з ряду однорідних предметів. Кожна конотована номінація має прозору внутрішню форму, що дешифрується, презентуючи переважно узагальнювально-оцінне значення.

Номінації українських міст, сел і селищ, що набули характерних ознак під час російсько-української війни через вияв спротиву чи завдання їм руйнації, убивства населення, набувають нового прагматичного наповнення, перетворюються на образи, символи, багатозначні слова з новою прагматикою: ʻмісце сили українцівʼ, ʻнескорене місцеʼ, ʻмісце знищення ворогів, їхнє кладовищеʼ, ʻмісце страху для ворогівʼ, що має виключно аксіологію позитиву. Подібні астіоніми й комоніми не переходять до розряду загальних назв, а отримують нове, сакральне для українців значення: статус власної назви не зникає, однак топонім стає аксіологійним маркером.

ДЖЕРЕЛА

«Заукраїнено» — нове слово у словнику Urban Dictionary. (2022, 10 квітня). *Читомо*. https://chytomo.com/ukraniiuvaty-nove-slovo-u-slovnyku-urban-dictionary/

5 канал [@5channel]. (2022, 23 березня). *#ТЕРОРАША: чорний ринок прокладок, бої за цукор та тюрьма за рекламу в інстаграмі: як живе русня* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=1BZT6cP9c5M

5 канал. (2018, 9 вересня). *На росії жити ж добре — нехай повертаються в скрєпостан* [Пост]. Facebook. https://www.facebook.com/5kanal/posts/1836639949706345

Беккер, О. (2022, 16 травня). Україна закликає світ до повноцінного і частого вживання слова «рашизм». *АрміяInform*. https://armyinform.com.ua/2022/05/16/ukrayina-zaklykaye-svit-do-povnoczinnogo-i-chastogo-vzhyvannya-slova-rashyzm/

Бочкала, Р. (2022, 21 березня). Я все зрозумів. Росія — це Zombieland. *СтопКор*. https://www.stopcor.org/ukr/section-suspilstvo/news-ya-vse-zrozumiv-rosiya-tse-zombieland-21-03-2022.html

Букет, Є. (2022, 31 травня). Мордор, орки, Саурон: рф і вигаданий світ Джона Толкіна. *АрміяInform*. https://armyinform.com.ua/2022/05/31/mordor-orky-sauron-rf-i-vygadanyj-svit-dzhona-tolkina/

Булава, О. (2022, 8 березня). Мудрик: Відкрийте очі, зомбіленд. *Чемпіон*. https://champion.com.ua/ukr/football/mudryk-vidkryyte-ochi-zombilend-897261/

ВЄСТІ [@Vestiii]. (2021а, 24 листопада). *Орейро-Спутнік, Je suis Жуков, Хресна автомобільна хода, Вєсті Кремля, 24 листопада 2021* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=QUTrt4gHRD8

ВЄСТІ [@Vestiii]. (2021б, 29 листопада). *Флешка для Гордона, рімейк трибуналу, Вєсті Кремля, 29 листопада 2021* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=B7H2a6Hcqb4

Вишневськи, Д. (2023, 2 січня). Говоримо по-новому: де водяться їхтамнєти і кого будемо чорнобаїти? *Коротко про*. https://kp.ua/ua/life/a662131-hovorimo-po-novomu-de-vodjatsja-jikh-tamneti-i-koho-budemo-chornobajati

Галька Зі Львова [@ГалькаЗіЛьвова]. (2021, 20 травня). *Косоворотка. Це ж треба таке вмочити* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=rbJVNknuVFA

Даниленко, В., Чепурний, В. (2022, 20 січня). Як українці називають Росію у соціальних мережах? *Сіверщина*. https://siver.com.ua/news/jak_ukrajinci_nazivajut_rosiju_u_socialnikh_merezhakh/2022-01-20-30207

Дениско, 30 рочків [@Drudyak]. (2022, 14 березня). *Батьки говорять з другом, який на кордоні Польща-білорусь зі сторони Польщі* [Пост]. X. https://x.com/Drudyak/status/1503392362839654400

Журавель, Д. (2022, 6 квітня). Кімити та чорнобаїти. Чи знаєш ти нові українські слова, народжені під час війни? (ТЕСТ). *#ШоТам*. https://shotam.info/kimyty-ta-chornobaity-chy-znaiesh-ty-novi-ukrainski-slova-narodzheni-pid-chas-viyny-test/

Иванов, А. [@nikos5101]. (2022, 19 жовтня). *Починають і у нас донімати місцевих евакуацією, ходять по домівках говорять що на днях укропи все тут знищать і ГЕС* [Пост]. X. https://x.com/nikos5101/status/1582747951075500033

Каганець, І. (2019, 8 лостопада). Люди і орки, або Як помиритися з Мордором: розгадка загадкової російської душі. *Народний Оглядач*. https://www.ar25.org/article/lyudy-i-orky-abo-yak-pomyrytysya-z-mordorom-rozgadka-zagadkovoyi-rosiyskoyi-dushi.html

Катарина, Х., Близнюк, М. (2022, 24 березня). Чорний ринок прокладок, бої за цукор і тюрма за рекламу в інстаграмі: як живеться на московії. *5 канал*. https://www.5.ua/suspilstvo/chornyi-rynok-prokladok-boi-za-tsukor-i-tiurma-za-reklamu-v-instahrami-iak-zhyvetsia-na-moskovii-272307.html

Козлюк, С. (2017, 12 січня). І це лише початок. *Український тиждень.* https://tyzhden.ua/i-tse-lyshe-pochatok/

Кучер, А., Оліховська, А. (2022, 2 червня). Нова Буча на Херсонщині, ядерні навчання Росії, зброя для України: інтерв'ю з Арестовичем. *24 Канал*. https://24tv.ua/nova-bucha-hersonshhini-yaderni-navchannya-rosiyi-zbroya-dlya_n1993157

Литвиненко, Л.А. (2022, 20 серпня). Нові слова та звороти, що ввійшли в ужиток з початком війни. *Всеосвіта*. https://vseosvita.ua/c/news/post/73926

Лозинський, А. (2023, 5 січня). Боротьба з російським імперіалізмом має бути глобальною. *Укрінформ*. https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3646807-borotba-z-rosijskim-imperializmom-mae-buti-globalnou.html

Новини України та Світу. (2022, 21 березня). Чому окупантів називають «орками», а росію — «Мордор». *Dexpens*. https://www.dexpens.com/Article/17118/chomu-okupantiv-nazivayut-orkami-a-rosiyu-mordor

Новини.LIVE [@novynylive]. (2023, 24 березня). *Тероpаша приходить та знищує: вигляд наших міст та сіл з приходом «руського міра»* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=wtXv4PaIb7E

Нудний Пенс [@nudniypens]. (2021, 23 грудня). *Порошенко розізлився і подав на Зеленського до суду. Жарти скінчилися. На Банковій істерика* [Відео]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=cwWbyeSlFzo

Очі Армії. (2022, 2 травня). *!!Важливе оголошення!! Одна з головних категорій товарів, яку ми в Очі Армії закуповуємо для потреб військових — БПЛА* [Пост]. Facebook. https://www.facebook.com/eyesofarmy/videos/698000371326471

Плахотін, І. (2021, 21 травня). *Валіза — Вокзал — Лаптєстан. Кому косоворотка — вишиванка, тому і Лаптєстан — Україна!* [Пост]. Facebook. https://www.facebook.com/photo?fbid=581170426179168

Ракурс. (2022, 21 листопада). Тероpаша — один з органів НАТО визнав рф державою-терористом. *Ракурс*. https://racurs.ua/ua/n177024-pro-sytuaciu-na-kinburnskiy-kosi-rozpovily-ukrayinski-viyskovi.html

РІА-Південь. (2022, 24 жовтня). Гауляйтер Мелітопольського району закликав росію бомбити українські міста *РІА-Південь*. https://ria-m.tv/ua/news/301914/gaulyayter_melitopolskogo_rayonu_zaklikav_rosiyu_bombiti_ukrainski_mista.html

Свердлова, С. (2022, 22 червня). Що у світі писали про війну в Україні 21 червня. Огляд публікацій провідних іноземних видань. *Бабель*. https://babel.ua/news/80330-shcho-u-sviti-pisali-pro-viynu-v-ukrajini-21-chervnya-oglyad-publikaciy-providnih-inozemnih-vidan

Укрінформ. (2022, 23 березня). У ЗСУ заявляють, що Київ — неприступна фортеця для ворога. *Укрінформ*. https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3437670-u-zsu-zaavlaut-so-kiiv-nepristupna-forteca-dla-voroga.html

Укрінформ. (2023, 8 березня). Лукашенко розвів «антидиверсійну» активність: дайджест пропаганди за 7 березня. *Укрінформ*. https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3679724-lukasenko-rozviv-antidiversijnu-aktivnist-dajdzest-propagandi-za-7-berezna.html

Хмельницька, В. (2022, 28 березня). Арестовлення, чорнобаїти, затридні: в Мережі вигадали «словник» сучасної української мови. *ТСН*. https://tsn.ua/ato/arestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhi-vigadali-slovnik-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html

Центр протидії дезінформації. (2022, 28 вересня). *#ЦПД_інформує: основний наратив, що сьогодні просувають російські ЗМІ* [Пост]. Facebook. https://www.facebook.com/photo/?fbid=179231614625912

Шипілов, А. (2021, 6 липня). Путінський Зомбіленд. Чому перетворення «шампанського» на «ігристе вино» зробило з опонентів Кремля його вірних пособників. *УНІАН*. https://www.unian.ua/world/putinskiy-zombilend-chomu-peretvorennya-shampanskogo-na-igriste-vino-zrobilo-z-oponentiv-kremlya-yogo-virnih-posobnikiv-novini-svitu-11473558.html

Яворович, Т. (2022, 3 червня). «Сирени, Патрон, Джавеліни та орки»: Зеленський назвав слова повномасштабної війни. *Суспільне Новини*. https://suspilne.media/246553-e-tri-slova-zadla-akih-mi-boremos-zelenskij-zvernuvsa-do-ukrainciv-z-nagodi-100-dniv-vijni/

Bihus.Info [@bihus.info]. (2022, 18 жовтня). *Зомбіленд радіє убивствам мирних жителів України* [Фото]. Instagram. https://www.instagram.com/p/Cj2dnBaIeU8/

Bloodyblob. (2022, 22 березня). Ukrained. *Urban Dictionary*. https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained

i24NEWS. (2022, 16 травня). Bucha massacre worse than feared, new evidence shows. *i24NEWS*. https://www.i24news.tv/en/news/ukraine-conflict/1652688580-bucha-massacre-worse-than-feared-news-evidence-shows

Jalsomino [Мєдвєдєв, М.]. (2022). Чорнобаївка [Пісня]. На: *Чорнобаївка*. Gonivo Records. https://soundcloud.com/gonivorecords/jalsomino-chornobavka

Mukachevo.net. (2022, 18 березня). «Зомбіленд»: 71% росіян підтримують війну з Україною. *Mukachevo.net*. https://mukachevo.net/news/zombilend-71-rosiian-pidtrymuiut-viynu-z-ukrayinoiu_3431817.html

pani_Inna [@pani__Inna]. (2022, 26 серпня). *Та скільки можна чорнобаїти?* [Пост]. X. https://x.com/pani__Inna/status/1563010828797784072

ЛІТЕРАТУРА

Белей, Л. (1990). Про соціальне в українській антропонімії [About the social aspect in Ukrainian anthroponymy]. *Українська мова і література в школі*, *10*, 72–75.

Белей, Л. (2002). *Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії* [New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: Issues of theory and history]. Ужгород: Патент.

Белей, О. (2007). *Трансформація українського ономастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі* [Transformation of the Ukrainian onomasticon in the post-totalitarian period against the pan-Slavic background]. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Вербич, С. (2008). Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект [Modern Ukrainian onymic lexicon: Functional aspect]. *Вісник Національної академії наук України*, *5*, 54–60.

Карпенко, Ю.О. (2003). Топонімія як носій етногенетичного коду. Українська ментальність: діалог світів [Toponymy as a Carrier of ethnogenetic code. Ukrainian mentality: A dialogue of worlds]. *Записки з українського мовознавства*, *12*, 120–125.

Карпенко, Ю.О. (2007). Хіба в мові є тільки загальне? [Is there only the general in language?]. В: *Филология в пространстве культуры. К 75-летию Е.С. Отина* (с. 153–158). Донецк: Юго-Восток.

Карпенко, Ю.О. (2008). Стилістика топонімії [Stylistics of toponymy]. *Записки з романо-германської філології*, *20*, 53–59.

Карпенко, Ю.О. (2009). Про методологію та методику ономастики як науки [On the methodology and methods of onomastics as a science]. *Записки з ономастики. Збірник наукових праць*, *10*, 282–289.

Космеда, Т. (2022). Лінгвокреативна ономастика: медійний образ Володимира Путіна в українському та російському дискурсі [Linguocreative onomastics: The media image of Vladimir Putin in Ukrainian and Russian discourse]. *Onomastica*, *66*, 219–231. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.66.15

Космеда, Т.А. (2012). *Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу* [Ego and alter ego of Taras Shevchenko in the communicative space of diary discourse]. Дрогобич: Коло.

ЛСІ = Нелюби, А., Редько, Є. (2022). *Лексико-словотвірні інновації 2017–2021.Словник* [Lexical and word-formation innovations 2017–2021. Dictionary]. Харків: Харківське історико-філологічне товариство.

Лукаш, Г.П. (2011). *Актуальні питання української конотоніміки* [Current issues in Ukrainian conotonymy]. Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство ПРОМІНЬ».

Лукаш, Г.П. (2017). *Словник конотативних власних назв* [Dictionary of connotative proper names] (2-е вид.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса.

Отін, Є.С. (1978). Конотативна ономастична лексика [Connotative onomastic lexicon]. *Мовознавство*, *6*, 47–53.

Про забезпечення функціонування української мови як державної (2019). [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]. Закон України №21. Стаття 81. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

Торчинський, М.М. (2008). *Структура онімного простору української мови* [The structure of the onymic space of the Ukrainian language]. Хмельницький: Авіст.

Чеховський, І.Г., Ільчук, В.Б. (2000). Порушення історичних традицій топонімії краю у радянський період (за матеріалами Новоселицького району) [Violation of historical traditions in the toponymy of the region during the Soviet period (Based on the materials of the Novoselytsia district)]. В: *Буковина — мій рідний край: Матеріали III історико-краєзн. конф. молодих дослідників, студентів та науковців* (с. 70–72). Чернівці.

Dvořáková, Ž. (2022). Odraz rusko-ukrajinské války v urbanonymii a v jazykové krajině ostatních zemí [Reflection of Russian-Ukrainian war in urbanonyms and in the linguistic landscape of other countries]. *Acta onomastica*, *64*(1), 22–44.

Jankowicz, M. (2023). *Kreowanie świata w rosyjskojęzycznych tekstach prasowych o konflikcie w Donbasie na materiale gazet rosyjskich i ukraińskich* [Creating the world in Russian-language press texts on the Donbas conflict based on materials from Russian and Ukrainian newspapers]. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN.

REFERENCES (TRANSLITERATION)

Belej, L. (1990). Pro socìal′ne v ukraïns′kìj antroponìmìï. *Ukraïns'ka mova ì lìteratura v školì*, *10*, 72–75.

Belej, L. (2002). *Nova ukraïns'ka lìteraturno-hudožnâ antroponìmìâ: problemi teorìï ta ìstorìï*. Užgorod: Patent.

Belej, O. (2007). *Transformacìâ ukraïns'kogo onomastikonu posttotalìtarnogo perìodu na zagal'noslov'âns'komu tlì*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Čehovs′kij, Ì.G., Ìl′čuk, V.B. (2000). Porušennâ ìstoričnih tradicìj toponìmìï kraû u radâns′kij perìod (za materìalami Novoselic′kogo rajonu). V: *Bukovina — mìj rìdnij kraj: Materìali ÌII ìstoriko-kraêzn. konf. molodih doslìdnikìv, studentìv ta naukovcìv* (s. 70–72). Černìvcì.

Dvořáková, Ž. (2022). Odraz rusko-ukrajinské války v urbanonymii a v jazykové krajině ostatních zemí. *Acta onomastica*, *64*(1), 22–44. https://doi.org/10.58756/a16472602

Jankowicz, M. (2023). *Kreowanie świata w rosyjskojęzycznych tekstach prasowych o konflikcie w Donbasie (na materiale gazet rosyjskich i ukraińskich)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN.

Karpenko, Û.O. (2003). Toponìmìâ âk nosìj etnogenetičnogo kodu. Ukraïns′ka mental′nìst′: dìalog svìtìv. *Zapiski z ukraïns'kogo movoznavstva*, *12*, 120–125.

Karpenko, Û.O. (2007). Hìba v movì ê tìl′ki zagal′ne? V: *Filologiâ v prostranstve kul'turы. K 75-letiû E.S. Otina* (s. 153–158). Doneck: Ûgo-Vostok.

Karpenko, Û.O. (2008). Stilìstika toponìmìï. *Zapiski z romano-germans'koï filologìï*, *20*, 53–59.

Karpenko, Û.O. (2009). Pro metodologìû ta metodiku onomastiki âk nauki. *Zapiski z onomastiki. Zbìrnik naukovih prac'*, *10*, 282–289.

Kosmeda, T. (2022). Lìngvokreativna onomastika: medìjnij obraz Volodimira Putìna v ukraïns′komu ta rosìjs′komu diskursì. *Onomastica*, *66*, 219–231. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.66.15

Kosmeda, T.A. (2012). *Ego ì Alter Ego Tarasa Ševčenka v komunìkativnomu prostorì sodennikovogo diskursu: monogr*. Drogobič: Kolo.

LSÌ = Nelûbi, A., Red′ko, Ê. (2022). *Leksiko-slovotvìrnì ìnnovacìï 2017–2021. Slovnik*. Harkìv: Harkìvs′ke ìstoriko filologìčne tovaristvo.

Lukaš, G.P. (2011). *Aktual'nì pitannâ ukraïns'koï konotonìmìki*. Donec′k: TOV «Vidavničo polìgrafične pidpriêmstvo PROMÌN′».

Lukaš, G.P. (2017). *Slovnik konotativnih vlasnih nazv* (2-e vid.). Vìnnicâ: DonNU ìmenì Vasilâ Stusa.

Otìn, Ê.S. (1978). Konotativna onomastična leksika. *Movoznavstvo*, *6*, 47–53.

Pro zabezpečennâ funkcìonuvannâ ukraïns'koï movi âk deržavnoï (2019). Zakon Ukraïni № 21. Stattâ 81. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

Torčins′kij, M.M. (2008). *Struktura onìmnogo prostoru ukraïns'koï movi*. Hmel′nic′kij: Avìst.

Verbič, S. (2008). Sučasna ukraïns′ka onìmna leksika: funkcìonal′nij aspekt. *Vìsnik Nacìonal'noï akademìï nauk Ukraïni*, *5*, 54–60.

SUMMARY

MODELING OF AXIOLOGICALLY MARKED MEANINGS OF TOPONYMS AND THEIR DERIVATIVES IN UKRAINIAN LINGUISTIC CULTURE: MANIFESTATION OF THE MACROEXTRALINGUAL FACTOR ‘WAR’

The paper presents the changes taking place in the Ukrainian linguistic culture under the influence of an extralinguistic macrofactor, related to “Russian world” propaganda and the hybrid Russia-Ukraine war, including the full-scale invasion on February 24, 2022.

The research under consideration focuses on the transformation taking place in the Ukrainian toponymic language worldview in the sphere of the national language culture. The authors in particular discuss renaming Ukrainian toponyms that arose under Russian ideological influence in the Soviet period, presenting Russian-language nominations, distorting the national linguistic consciousness as well as the functioning of quasi-toponyms, called *pseudo-republics*, which appeared as a result of Ukraine’ territories having been occupied by Russian troops.

Also focused on in the paper are the issues of Russian’ modeling of offensive paraphrases for nominating the choronym *Ukraine*, and the Ukrainian language opposition verbalization, which is designed to create axiologically-marked horonym *Russia* paraphrases, in particular, spelling it with a lowercase letter that aims at manifesting the axiological-orthographic norm expressing contempt, irony, etc. Modeling of new pragmatics within Ukrainian astionyms, which is connected, on the one hand, with the occupation consequences, Russian aggression (these are victim cities), and on the other hand — hero cities glorification that have acquired the status of the invincible: pragmatic meanings are modeled on the secondary nomination basis, metaphorization, language game techniques, the precedent phenomenon, associative reactions and reflections. Each connoted nomination has a transparent internal form that can be deciphered, presenting mainly generalizing and evaluative meaning, new symbols, images, pragmatic ambiguity. The toponym is considered as a clearly axiological marker of the environment.

Relying upon the research results one can trace the great word-forming potential of toponyms, as they become productive creative bases for toponymic formations. The paper expands the linguoaxiology theory, in particular evaluation grammar, since it is about creating the models of axiological-grammatical meanings. The presented material complements the creative onomastics theory and practice, in particular creative toponymy, as well as political toponymy.

The Russia-Ukraine war has caused a new burst of Ukrainians’ linguistic creativity regarding word-forming and pragmatic metamorphoses in the toponyms system manifesting the opposition *native*, *own — foreign*, *strange*, *hostile*. The analyzed material can be used for compiling dictionaries of connotative toponyms.

Keywords: axiologically marked meanings, extralingual macrofactor, Ukrainian linguistic culture, creative toponymy, political toponymy, connotative toponyms